

Zpráva o výsledcích výzkumu postojů rodičů žáků 5. ročníku k otázkám spravedlivého přístupu ke vzdělávání a překonávání školního neúspěchu

Překonávání školního neúspěchu v České republice

KOMPETENCE III

*Realizace mezinárodních výzkumů v oblasti celoživotního
učení a zveřejnění jejich výsledků*

Obsah

1. Úvod	3
2. Zjištění podle okruhů otázek	3
Spokojenost se školou – rodiče	3
Spokojenost se školou – žáci	6
Vzdělanostní aspirace	8
3. Shrnutí a závěry	14

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

1. Úvod

Změny vzdělávací politiky, které by měly vyplynout z doporučení pro zvýšení spravedlivosti ve vzdělávání, vyžadují nalézání širšího porozumění a podpory u odborné i rodičovské veřejnosti. Proto je součástí podkladů a analýzy pro přípravu doporučení ke vzdělávací politice také šetření postojů společnosti. Odborná veřejnost byla dotazována formou ankety na seminářích organizovaných v rámci veřejné diskuze. Shrnutí výsledků tohoto kvantitativního šetření je obsahem Zprávy o průběhu veřejné diskuze a výzkumu postojů odborné veřejnosti, která je zveřejněna na webových stránkách České školní inspekce.

Postoje rodičovské veřejnosti byly zjišťovány formou kvantitativního výzkumu, který provedla firma ppm factum research s. r. o. Šetření bylo provedeno na reprezentativním vzorku 605 rodičů žáků pátého ročníku ve dnech 14. 8 až 13. 9. 2013. Šetření bylo zaměřeno na rodiče jako důležité aktéry ve vzdělávání, a to zejména v otázkách školní úspěšnosti. Rodiče žáků, kteří navštěvují pátou třídu, mají čerstvé zkušenosti se společným vzděláváním různě nadaných dětí na prvním stupni a s rozhodováním o případném směřování svých dětí na víceletá gymnázia. Šetření bylo realizováno formou osobního dotazování pomocí tištěného dotazníku. Přílohou č. 1 je Technická zpráva z šetření.

Okruhy otázek byly zaměřeny na spokojenost se školou (informovanost rodičů a komunikace mezi školou a rodiči), **na vzájemný vztah dítěte a rodičů ke škole** (obavy z hodnocení, porozumění domácím úkolům), **na schopnost rodičů hradit zvýšené výdaje spojené se školní docházkou, na představy rodičů o budoucím dosaženém vzdělání svých dětí, na postoje rodičů ke společnému vzdělávání různě nadaných dětí v jednom třídním kolektivu a na problematiku spojenou s podporou znevýhodněných žáků.**

Výsledky šetření přinášejí důležité poznatky, které jsou v této zprávě interpretovány, shrnuty v závěrech a budou využity při tvorbě doporučení pro vzdělávací politiku.

Šetření bylo realizováno v rámci aktivity Překonávání školního neúspěchu v České republice individuálního projektu národního Kompetence III – Realizace mezinárodních výzkumů v oblasti celoživotního učení a zveřejnění jejich výsledků.

2. Zjištění podle okruhů otázek

Spokojenost se školou – rodiče

Jako rozhodující pro spokojenost rodičů se jeví celková transparentnost školy v podobě spravedlivého hodnocení žáků, častá komunikace s rodiči, schopnost přistupovat k žákům individuálně a pomáhat jim překonávat překážky. Jako nepříliš významné pro spokojenost rodičů se ukázaly faktory, u kterých se vliv na spokojenost často předpokládá, např. školní výsledky dítěte, zda dítě do školy chodí rádo či zda rodiče musí věnovat mnoho času pomoci dítěti s přípravou na školu. Znamená to, že rodiče do značné míry přijímají fakt, že děti do

školy nemusí chodit rády a že škola má velké nároky na domácí přípravu, se kterou často pomáhají i sami rodiče. Jedná se pravděpodobně o dobře zažitou tradici našich škol, kterou aktéři, v tomto případě rodiče, přijímají jako přirozenou.

Za nejvýznamnější faktor¹ spokojenosti rodičů se školou lze označit spravedlivost školního hodnocení. S tím je spojen i další uváděný významný faktor, tj. zda rodič rozumí tomu, podle čeho je dítě ve škole hodnoceno. O spravedlivosti školního hodnocení mají mírně vyšší pochybnosti rodiče chlapců, jsou proto také se školami mírně nespokojenější. Výrazně spokojenější jsou ti rodiče, kteří se domnívají, že jejich dítě navštěvuje školu, která dětem pomáhá překonávat překážky při dosahování lepších výsledků a vyššího vzdělání, než měli jejich rodiče. Jde přeneseně o oceňování individuálního přístupu školy k žákům. Za významnou je považována také četnost komunikace školy s rodiči.

Se školou je přitom v kontaktu alespoň jednou týdně 23,3 % rodičů, 37,4 % rodičů uvádí, že jim škola informace o dítěti poskytuje alespoň jednou za měsíc (tabulka 1). Téměř 30 % rodičů má ze školy zprávy o svém dítěti alespoň jednou za 3 měsíce (to přibližně odpovídá frekvenci třídních schůzek), téměř 40 % rodičů má o svém dítěti ze školy informaci maximálně jedenkrát za 3 měsíce (vyjma známek). Celkem 97 % dotazovaných rodičů uvedlo, že se v uplynulém školním roce zúčastnili třídních schůzek nebo konzultací ve škole.

Nízká informovanost rodičů může být rizikem právě u žáků, kteří potřebují zvýšenou podporu.

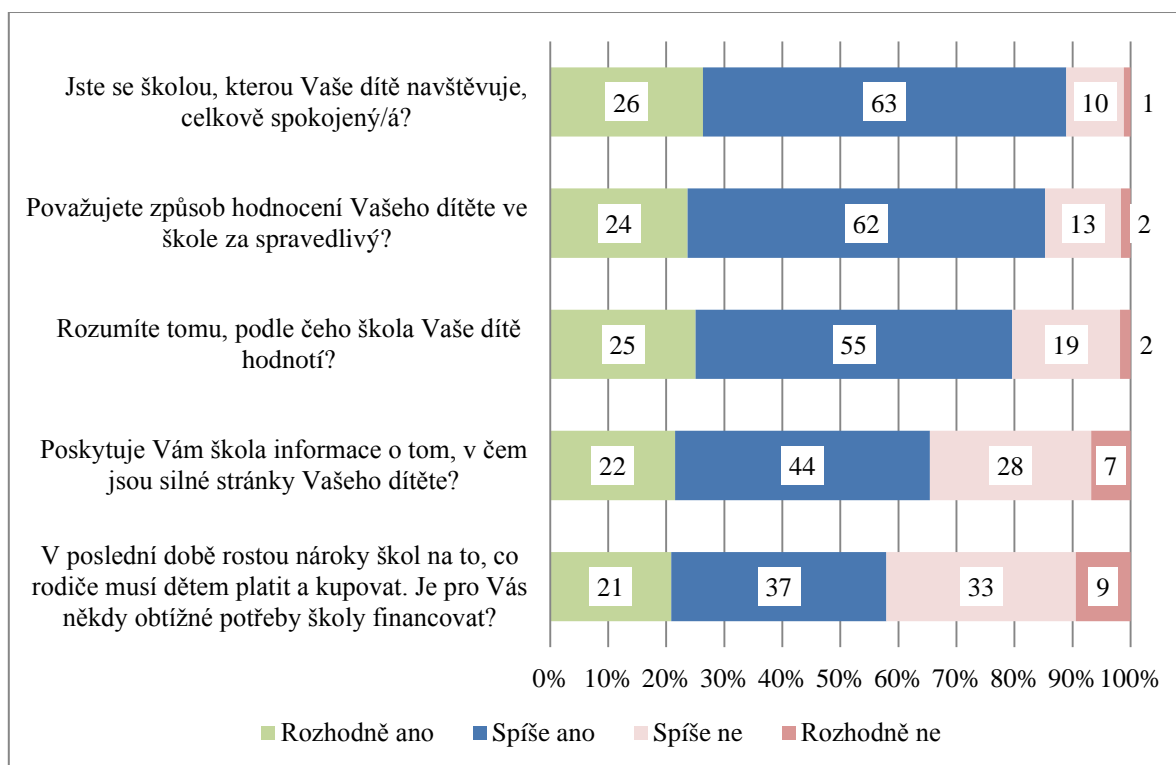
Tabulka 1: Komunikace se školou a pomoc s domácí přípravou (údaje v %)

	Každý den nebo téměř každý den	Alespoň 3x týdně	Alespoň 1x týdně	Alespoň 1x za měsíc	Alespoň 1x za 3 měsíce	Méně často	Nikdy
Jak často Vám škola poskytuje informace o Vašem dítěti, vyjma známek?	4,5	5,0	13,9	37,4	28,6	10,4	0,2
Jak často pomáháte dítěti s přípravou do školy?	19,4	27,2	26,2	8,9	2,5	11,8	4,1
Jak často má Vaše dítě úkoly, kterým nerozumí?	3,0	8,8	34,3	22,2	7,6	18,5	5,6

¹ Lineární regrese, viz příloha č. 2.

Velmi vysoká je četnost pomoci dětem s přípravou do školy (tabulka 1). Téměř polovina rodičů uvádí, že s přípravou pomáhá alespoň 3x týdně, méně než pětina rodičů dětem pomáhá jednou za 3 měsíce a méně často. Častěji pomáhají rodiče dětí, které mívají úkoly, jimž nerozumí. Takto obtížné úkoly má alespoň jednou týdně 46 % žáků. Neobjevuje se souvislost mezi četností pomoci s přípravou, vzděláním rodičů, jejich aspiracemi na dosažené vzdělání dětí ani studijními výsledky.

Sledovaná nízká míra samostatnosti žáků 5. ročníku v otázce přípravy na vyučování a vysoké nároky škol na domácí přípravu představují potencionální rizika pro dosažení rovnosti ve vzdělávání. Zjištění nasvědčují tomu, že značná část zodpovědnosti za osvojení školní látky je ponechána na působení rodiny. Nutnost pomáhat dětem se školní přípravou je obecně přijímána a nemá vliv na spokojenost rodičů se školou, kterou jejich děti navštěvují. Negativním důsledkem ovšem je, že děti, které takto vstřícné a podpůrné zázemí doma nemají, jsou ve vzdělávání nutně znevýhodněny.

Graf 1: Spokojenost rodičů se školou (údaje v %)

Téměř 90 % rodičů je se školou, které jejich dítě navštěvuje, spokojeno, více než čtvrtina je spokojena rozhodně (graf 1). Pozitivní odpovědi výrazně převažují také v otázce spravedlivosti školního hodnocení, jen 15 % rodičů ho za spravedlivý nepovažuje. Třetina rodičů ovšem uvádí, že jim škola neposkytuje informace o silných stránkách dítěte, a to poukazuje na nedostatky ve způsobu hodnocení žáků a v komunikaci s rodiči v některých školách.

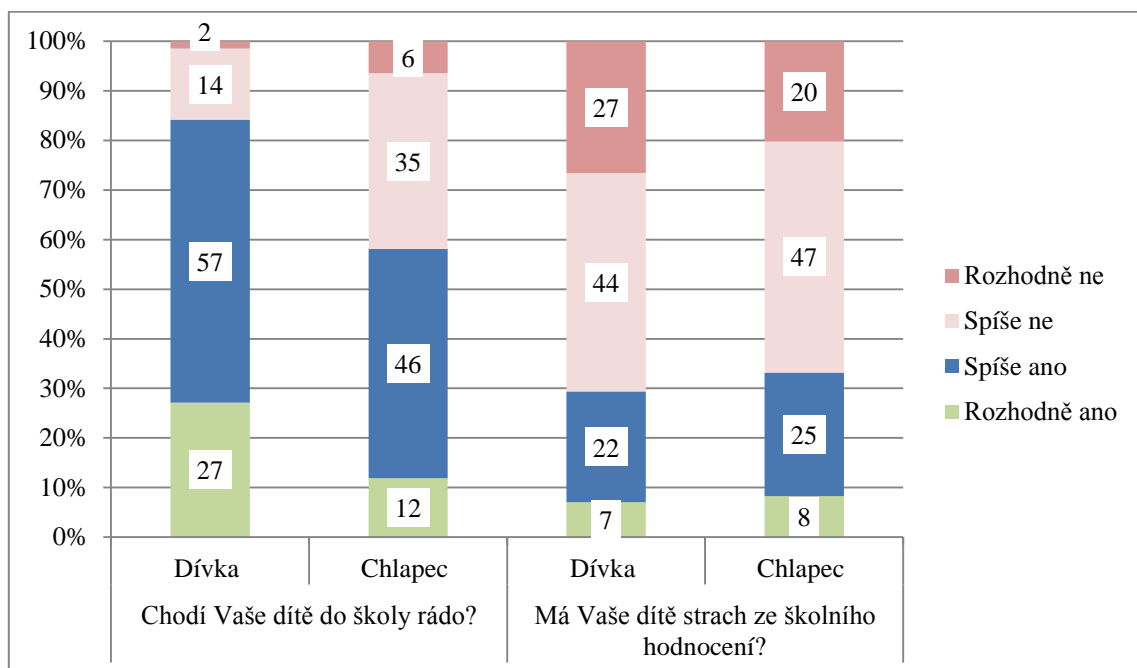
Pro většinu rodičů je někdy obtížné potřeby školy financovat, nároky škol na spolufinancování jsou problematické pro 58 % rodičů. Deklarovaná finanční náročnost jen velmi mírně koreluje s nižším vzděláním rodičů a horšími studijními výsledky dětí v českém jazyce a matematice. Jsou znatelné regionální rozdíly, nejvíce na obtížnost financování poukazovali rodiče v Ústeckém kraji, nejméně pak rodiče v Praze a Středočeském kraji.

Spokojenost se školou – žáci

Pro spokojenost samotných žáků se školou nemáme ze šetření přímé výpovědi, můžeme pouze podle sdělení rodičů usuzovat, že děti školní docházku vnímají poměrně pozitivně. Přes 70 % dotazovaných rodičů uvedlo, že se domnívají, že jejich děti chodí do školy rády, 20 % rodičů se dokonce domnívá, že jejich děti chodí do školy velmi rády. Podle názoru 69 % rodičů není školní hodnocení pro jejich děti strašákem.

Faktory, které v očích rodičů způsobují, že děti chodí do školy rády, jsou ovšem se způsobem hodnocení ve školách výrazně spojeny. Méně pozitivní vztah ke škole mají právě děti, u kterých školní hodnocení způsobuje obavy, a dále děti z rodin, ve kterých se způsob hodnocení ve škole nepovažuje za spravedlivý. Významným faktorem vztahu k docházce do školy jsou také školní výsledky. V rámci šetření deklarovali horší vztah dětí ke škole rodiče žáků, kteří měli horší známku z češtiny (známka z matematiky významnou roli nehrála).

Graf 2: Vztah žáků ke škole podle vnímání rodičů

Samostatným faktorem vztahu ke škole je fakt, zda se jedná o chlapce či o dívku (graf 2). Chlapci jsou vnímáni jako výrazně nespokojenější. Do školy chodí podle rodičů nerado 16 % dívek, ale 41 % chlapců. Ostatními zmiňovanými významnými faktory není tento velký rozdíl přímo vysvětlitelný. Obavy z hodnocení mají chlapci i dívky víceméně stejné. Je nutné brát v úvahu, že se jedná o informaci zprostředkovanou rodiči, založenou zřejmě spíše na manifestním jednání dětí, nikoli na jejich vnitřních pocitech. V šetření nebyly brány potaz další faktory, které by pro vztah žáků ke škole byly relevantní (např. vztahy v rámci kolektivu spolužáků), abychom vysokou míru nespokojenosti chlapců mohli blíže objasnit. Lze ovšem jistě hledat analogii v dalších šetřeních² a v jiných vzdělávacích systémech, eventuálně v údajích pedagogicko-psychologických poraden. Vhodné by bylo další šetření, které by napomohlo odhalit důvody a tím i nalezení řešení.

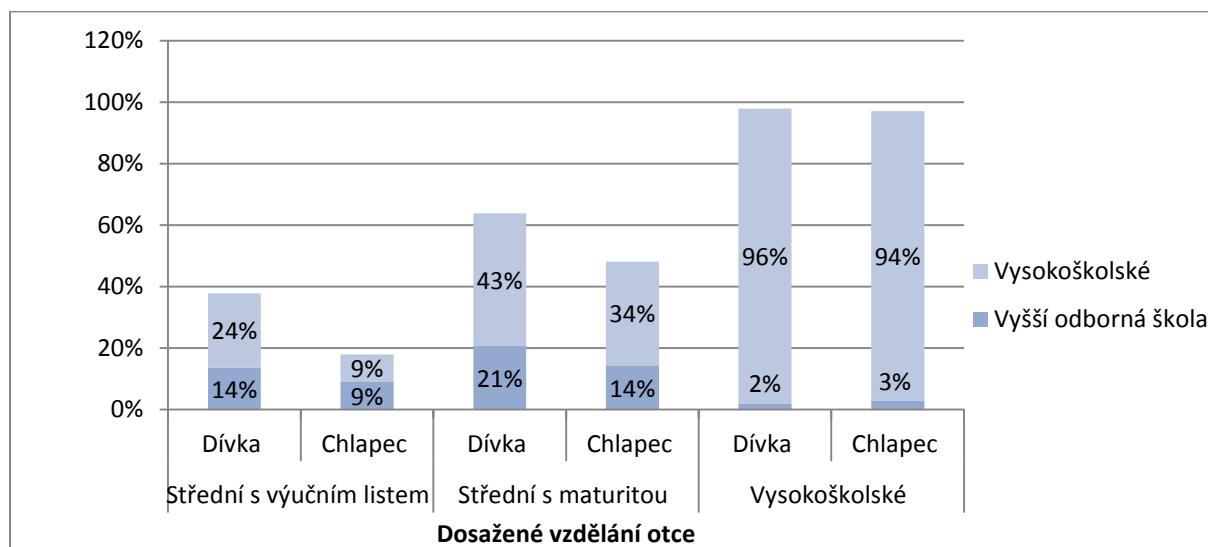
² Např. podle šetření TIMSS české dívky (82 %) chodí do školy raději než čeští chlapci (63 %), čeští žáci spolu s rakouskými mají mezi zúčastněnými zeměmi školu v nejmenší oblibě. *Národní zpráva TIMSS 2011*, Praha, ČŠI, 2012.

Vysoký podíl chlapců (41 %), kteří nechodí rádi do školy, je rizikovým faktorem, který má dlouhodobé dopady na jejich výsledky a úspěšnost.

Vzdělanostní aspirace

Nejvýznamnějším faktorem pro představu o další vzdělávací dráze dětí je vzdělání samotných rodičů, více určující se jeví dosažené vzdělání otce. V rodinách vysokoškolsky vzdělaných otců si jen okrajová skupina respondentů dokáže představit, že by jejich potomek vysokou školu neabsolvoval, v rodinách otců, kteří ukončili vzdělávání výučním listem, aspiruje oproti tomu na vysokoškolské vzdělání svého dítěte jen 16 % respondentů. Zjištěná data ovšem svědčí o touze po sociální mobilitě (dosažení vyššího vzdělání) potomků u všech vzdělanostních skupin respondentů. Rodiče si přejí, aby jejich dítě dosáhlo alespoň stejné úrovně vzdělání, jakou dosáhli oni sami, většina rodičů však také chce, aby jejich dítě dosáhlo ještě alespoň o stupeň výše (výjimku tvoří absolventi VOŠ a VŠ, kde už velký prostor pro postup není). Zajímavým zjištěním je, že rodiče si vyšší vzdělání častěji přejí, pokud je jejich dítě dívka (graf 3).

Graf 3: Jakého vzdělání chcete, aby dosáhlo Vaše dítě, které právě ukončilo pátou třídu? – Podle vzdělání otce, v rozdělení na chlapce a dívky (údaje v %)

Pozn.: Graf uvádí aspirace rodičů na dosažení vysokoškolského nebo vyššího odborného vzdělání chlapců a dívek v rozdělení podle nejvyššího dosaženého vzdělání otce. Graf neobsahuje kategorie vzdělání otců v úrovních základní škola a vyšší odborná škola, které nebyly v souboru dostatečně zastoupeny.

Kromě vzdělání rodičů hrají při stanovení ambicí pro dosažené vzdělání dětí roli také školní výsledky. V rámci šetření byly k dispozici výsledky žáků v páté třídě z českého jazyka a matematiky. Rodiče tedy sledují reálné studijní předpoklady svých dětí. Důležitou indicií je dále to, kolik dítě navštěvuje zájmových kroužků, čím více zájmů dítě zvládá, tím je také

očekávání rodičů vyšší. Tyto faktory dohromady vytvářejí model,³ který poměrně dobře vysvětluje, od čeho rodiče ambice pro další vzdělávání svých dětí odvozují. Tento model také vysvětluje rozdíly mezi očekávaným dosaženým vzděláním chlapců a dívek. Pohlaví samo o sobě není v tomto modelu významné, dívky ale mají v páté třídě významně lepší výsledky než chlapci a podstatně častěji navštěvují zájmové kroužky (28 % dívek a 19 % chlapců navštěvovalo alespoň 3 zájmové kroužky týdně). Rodiče od nich proto očekávají lepší studijní výsledky i v budoucnu. Berou tedy ohled na studijní předpoklady dítěte tak, jak se v dané době jeví, a jen zprostředkovaně hraje roli to, zda je dítě chlapec nebo dívka.

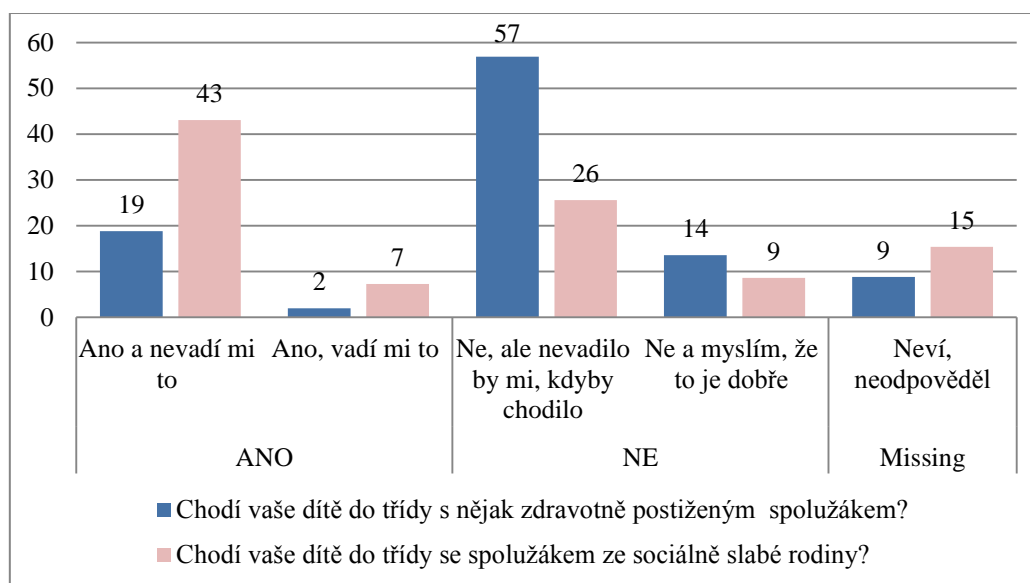
Mírně se v rámci sebraných dat projevuje tendence očekávat vyšší dosažené vzdělání u dětí, které docházejí do jiné školy, než je jejich škola spádová. Vyšší mobilitu pro docházku do jiných než spádových škol mají děti vzdělanějších rodičů, bez ohledu na velikost místa bydliště. Do jiných než spádových škol docházelo 13 % dětí v souboru. Přibližně čtvrtina z těchto dětí školu záměrně změnila až v průběhu školní docházky.

Tolerance a názory na rovnost ve vzdělávání

Většina rodičů se staví tolerantně jak k přítomnosti zdravotně postižených žáků, tak žáků ze sociálně slabých rodin ve třídách, ve kterých se vzdělávají jejich děti. Pětina rodičů si je vědoma toho, že do třídy s jejich dítětem dochází zdravotně postižený žák a polovina rodičů si myslí nebo ví o tom, že někteří žáci ve třídě pocházejí ze sociálně slabých rodin (graf 4). Podíl rodičů, kterým přítomnost těchto žáků ve třídách vadí, a to jak už v konkrétní situaci, nebo hypoteticky (tito žáci ve třídě s jejich dítětem nejsou, ale nechtěli by, aby tam byli), však není zanedbatelný. V případě zdravotně postižených dětí se proti staví 16 % rodičů, v případě sociálně slabých je podíl odpůrců podobný. Tolerantnější jsou rodiče, kteří s přítomností těchto žáků ve třídách svých dětí mají zkušenosti.

³ Lineární regrese, viz příloha č. 2.

Graf 4: Tolerance ke zdravotně postiženým a žákům ze sociálně slabých rodin (údaje v %)

Pozn.: Relativní četnosti jsou vztaženy k celkovému počtu odpovědí na každou z obou otázek. Vzhledem k tomu, že nezanedbatelná část rodičů měla problémy na tuto otázku odpovědět, je zahrnuta i kategorie „Neví, neodpověděl“.

Tabulka 2: Názory rodičů na žádoucí působení školy v otázce překonávání nerovností (údaje v %)

	Rozhodně ano	Spíše ano	Spíše ne	Rozhodně ne
Myslíte si, že by škola měla rozvíjet a podporovat výjimečné nadání jedince i v rámci širšího kolektivu běžné třídy, kde jsou děti rozmanitých schopností?	35	53	10	2
Měla by škola nějak pomoci dětem, jejichž rodina nefunguje tak, jak by měla?	27	55	15	2
Myslíte si, že škola by se měla snažit překonávat znevýhodnění, které si děti ze sociálně slabých a problémových rodin přinášejí z domova?	26	55	17	3
Myslíte si, že by se škola měla snažit vycházet vstříc individuálním potřebám jednotlivých dětí, například zvýšením, anebo naopak snížením obtížnosti některých úkolů?	36	43	17	3
Myslíte si, že by škola měla pomoci dosáhnout vyššího vzdělání těm žákům, kteří pocházejí ze sociálně slabých rodin (tzn. chudých)?	21	55	21	3

Je podle Vás správné, že ze základní školy odcházejí žáci na víceletá gymnázia?	27	43	25	5
Myslíte si, že škola, kterou navštěvuje Vaše dítě, je takovou školou, která žákům pomáhá překonat překážky při dosahování lepších výsledků nebo vyššího vzdělání, než měli jejich rodiče?	13	54	28	4
Myslíte si, že jsou dnes ke společné výuce všech dětí vytvořeny potřebné podmínky?	11	40	39	10
Souhlasíte se snižováním kapacit přijímaných žáků na víceletá gymnázia?	17	32	40	11

Dotazovaní rodiče vysoce oceňují snahu školy pomáhat překonávat znevýhodnění u dětí ze sociálně slabých rodin a snahu školy pomáhat dětem, aby dosáhly vyššího vzdělání než jejich rodiče. Škola by se podle názoru velké většiny respondentů (82 %) měla snažit pomáhat žákům z rodin, které nefungují tak, jak by měly (tabulka 2). Zároveň se domnívají, že by se škola měla snažit vyjít vstříc individuálním potřebám dětí, např. úpravou náročnosti zadávaných úkolů. Naprostá většina rodičů je také přesvědčena o tom, že i výjimečné nadání jednotlivců by škola měla zvládat v rámci kolektivu běžné třídy.

Téměř 70 % respondentů také schvaluje odchody žáků ze ZŠ na víceletá gymnázia. Odpověď respondentů na otázku podpory znevýhodněných dětí je tedy u značné části v rozporu s podporou pro ranou selekci žáků ve vzdělávacím systému, jak je tato otázka někdy vnímána odbornou veřejností. Lze odvodit, že pro to, aby bylo pomoci dětem ze sociálně slabých rodin, není podle respondentů podstatné, že část žáků odchází na víceletá gymnázia. Rozpolcená je rodičovská veřejnost v otázce snižování kapacit víceletých gymnázií. Celkem 49 % rodičů se snižováním kapacit souhlasí.

Na rovnocenné poloviny byli rodiče rozdělení v odpovědích na otázku, zda jsou ke společné výuce všech dětí vytvořeny podmínky. Přibližně polovina rodičů se sice k celkové situaci staví spíše kriticky, 67 % rodičů si ale myslí, že škola, kterou navštěvuje jejich dítě, je právě takovou školou, která dětem dokáže vytvořit podmínky pro překonávání překážek.

Konzistence názorů rodičů na problematiku rovnosti byla ověřována faktorovou analýzou.⁴ Podle jejích výsledků lze rodičovskou veřejnost rozdělit na 3 skupiny:

Do první skupiny patří „idealisté“, kteří přijímají pozitivně navrhované role školy v otázkách překonávání nerovnosti. Souhlasí tedy s tím, že škola by se měla snažit překonávat znevýhodnění, měla by pomoci dětem, jejichž rodina nefunguje, měla by rozvíjet nadání jedince v rámci běžné třídy, měla by se snažit vycházet vstříc individuálním potřebám a měla by žákům pomoci dosáhnout vyššího vzdělání, než měli jejich rodiče.

⁴ Principal component analysis, 60% vysvětlený rozptyl, viz příloha č. 2.

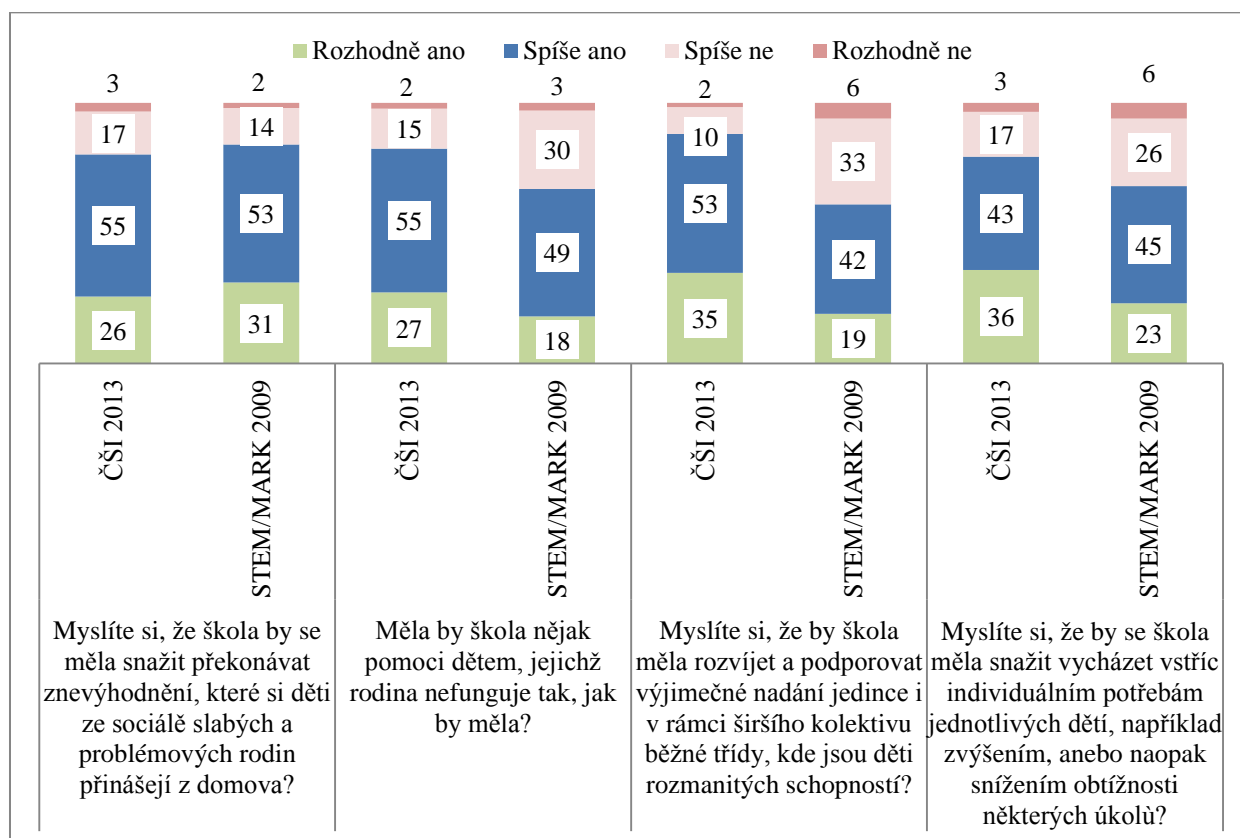
Druhou skupinu tvoří „odpůrci víceletých gymnázií“, kteří si především myslí, že by se měly snižovat kapacity víceletých gymnázií a nesouhlasí s odchody žáků na víceletá gymnázia, a to bez ohledu na jejich deklarované názory na roli školy.

Poslední skupinu tvoří „spokojení rodiče“, kteří jsou pozitivně naladěni a myslí si, že jejich dítě chodí právě do takové školy, která žákům pomáhá překonávat překážky při dosahování lepšího vzdělání, než měli jejich rodiče, a souhlasí také s tím, že jsou dnes ke společné výuce dětí vytvořeny podmínky.

Nebyly zjištěny významné faktory, ať už sociodemografické, nebo názorové, které by měly vliv na zařazení rodičů do jedné z těchto skupin. Výjimkou jsou tzv. „spokojení rodiče“, kteří častěji uvádějí, že jim školy poskytují informace o silných stránkách dítěte, a systém hodnocení ve škole považují za spravedlivý.

Je třeba zaznamenat zjištění, že rodiče obecně akceptují fakt, že je potřeba náročná domácí příprava na výuku, ale zároveň podporují ambici, že škola by měla pomáhat překonávat překážky také dětem z rodin, které velmi pravděpodobně doma vhodné zázemí a nasazení rodičů pro pomoc s domácí přípravou nenajdou a nutně budou mít ve vzdělávání handicap. Respondenti si ovšem podle všeho tento rozpor neuvědomují.

Graf 5: Porovnání postojů rodičů k rovnosti s výzkumem agentury STEM/MARK z roku 2009⁵ (údaje v %)

Pozn.: Přesné znění poslední otázky ve výzkumu STEM/MARK z roku 2009 bylo „Měla by se škola snažit vycházet vstříc individuálním potřebám jednotlivých dětí např. tak, že nebudou na všechny stejné nároky, ale budou jim zadávány různé těžké úkoly?“

Část otázek k názorům na problematiku rovnosti ve vzdělávání byla záměrně formulována shodně s otázkami výzkumu agentury STEM/MARK pro MŠMT z roku 2009. (V tomto šetření byli dotazováni rodiče žáků 9. ročníku ZŠ a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií). V porovnání (graf 5) vidíme, že se prakticky nezměnil názor na roli školy v překonávání znevýhodnění dětí. Rodiče žáků 5. ročníku z roku 2013 byli na školu náročnější v otázce pomoci dětem z nefunkčních rodin, přes 80 % rodičů si myslí, že by škola těmto dětem pomoci měla. Mnohem výrazněji také podporují myšlenku, že škola by měla rozvíjet výjimečné nadání jednotlivce v běžné třídě a že by škola měla vyjít vstříc individuálním potřebám dětí v otázce obtížnosti úkolů. Zde může ale hrát roli odlišný způsob práce se třídou s mladšími žáky na 1. stupni ZŠ spíše než názorový posun rodičovské veřejnosti v časovém odstupu.

⁵ STEM/MARK, *Sociologický výzkum zaměřený na analýzu struktury postojů a očekávání veřejnosti k oblasti školství, výchovy a vzdělávání, část 2. Postoje rodičů a žáků ke vzdělávání*. Závěrečná zpráva z výzkumu pro: Česká republika – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Praha, květen 2009.

3. Shrnutí a závěry

U dotazovaných rodičů převládá spokojenost se školami, které jejich děti navštěvují. Klíčovými faktory pro pocit spokojenosti je férovost školního hodnocení a komunikace školy s rodiči. Právě ta ale může představovat slabinu některých škol, protože přibližně 40 % rodičů dostává informace o svém dítěti ze školy jednou za 3 měsíce nebo ještě méně často. Více než třetina rodičů dále uvedla, že jim škola neposkytuje informace o silných stránkách jejich dětí. Tato zjištění poukazují na nutnost posílení komunikace škol s rodiči. Oblast komunikace s rodiči je zároveň považována za jeden z klíčových faktorů pro zlepšení spravedlivosti ve vzdělávání.

Za další rizikový faktor lze označit vysokou míru angažování rodičů v domácí přípravě dětí. Téměř polovina rodičů uvádí, že dětem v pátém ročníku pomáhali s přípravou alespoň třikrát týdně, děti mají nezdárka úkoly, kterým nerozumí. Tyto údaje vypovídají o tom, že část zodpovědnosti za zvládnutí školní látky je přenesena ze školy na rodinu. Situace představuje značné riziko pro úspěšnost vzdělávání dětí z rodin, které neposkytují pro domácí přípravu a zvládnutí učiva dostatečné zázemí. Rodičovská veřejnost přitom tuto zavedenou praxi akceptuje, nemá vliv na spokojenost rodičů se školami, kam jejich děti docházejí.

Existuje výrazný rozdíl ve vztahu ke školní docházce mezi chlapci a dívkami. Zatímco do školy chodí, podle názorů rodičů, nerado 16 % dívek, u chlapců dosahuje podíl nespokojených 41 %. Tato vysoká míra nespokojenosti představuje u chlapců do budoucna riziko pro školní prospěch a motivaci k dokončení vzdělávání. Bylo by proto potřeba zabývat se obtížnější adaptací chlapců na školní docházku na prvním stupni základní školy a v závislosti na detailním rozboru příčin podporovat postupný přechod ke školnímu režimu při nástupu k povinné školní docházce, individuální přístup k žákům a metody a formy výuky podporující vnitřní motivaci k učení.

Rozdíly mezi chlapci a dívkami v prospěchu jsou také důvodem, proč mají rodiče vyšší vzdělanostní aspirace spojené právě s dívkami. Rodiče všech vzdělanostních skupin podporují sociální mobilitu svých potomků a přejí si, aby jejich děti měli alespoň stejné nebo vyšší vzdělání než oni sami. Vyšší vzdělanostní aspirace proto spojují se svými dětmi vysokoškoláci, vysokoškolské vzdělání si pro své dítě přeje 95 % respondentů z rodin, kde má otec vysokoškolské vzdělání, oproti 16 % respondentů z rodin, kde otec završil svoji vzdělávací dráhu středním vzděláním s výučním listem.

Nadpoloviční většina rodičů uvádí, že se pro ně stává problémem financovat rostoucí nároky škol na placení školních akcí a financování pomůcek žáků. Stejně obtíže s financováním uvádějí jak rodiče, jejichž děti docházejí do spádových škol, tak rodiče, které svoje děti přihlásili do škol jiných než spádových. Těchto dětí bylo v souboru 13 % a mírně se projevil trend odvádět ze spádových škol děti vzdělanějších rodičů s vyššími aspiracemi na dosažené vzdělání.

V obecné rovině je mezi rodiči rozšířen názor, že škola má dětem pomáhat překonávat překážky dané problematičností nebo nefunkčností rodin, ze kterých pocházejí. Škola má také vycházet vstřícně individuálním potřebám žáků a rozvíjet mimořádně nadané žáky společně v kolektivu různě nadaných dětí. Většina rodičů se také staví vstřícně ke společnému vzdělávání svých dětí s dětmi zdravotně postiženými a s dětmi ze sociálně slabých rodin. Pouze polovina dotázaných rodičů si nicméně myslí, že školy mají potřebné podmínky pro integraci znevýhodněných žáků. Celkem 70 % rodičů podporuje odchod části žáků ze základní školy na víceletá gymnázia.

Ve srovnání s citovaným výzkumem agentury STEM/MARK pro MŠMT z roku 2009 se přístup rodičovské veřejnosti k podpoře rovnosti ve vzdělávání spíše zlepšil, posuny v odpovědích na některé otázky mohou být ovšem způsobeny faktem, že na předchozí výzkum odpovídali rodiče žáků 9. ročníků. Rodiče starších žáků v předchozím výzkumu mohli vnímat selektivitu vzdělávacího systému jako přirozenější než rodiče žáků 1. stupně ZŠ.

Zpracovali

Ing. Michaela Šojdrová

Mgr. Daniela Swart

PhDr. Ivan Gabal

Vydala Česká školní inspekce

Fráni Šrámka 37, Praha 5

v roce 2013

www.csicr.cz

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Zpráva o výsledcích výzkumu postojů rodičů žáků 5. ročníku k otázkám spravedlivého přístupu ke vzdělávání a překonávání školního neúspěchu

Technická zpráva z šetření

Překonávání školního neúspěchu v České republice

KOMPETENCE III

*Realizace mezinárodních výzkumů v oblasti celoživotního učení
a zveřejnění jejich výsledků*

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Úvod

Na základě smlouvy o dílo mezi Českou školní inspekcí a společností ppm factum research s. r. o. provedla společnost šetření „Výzkum postojů rodičů absolventů pátých tříd“ na souboru 605 rodičů.

Předmětem zakázky bylo získání postojů rodičovské veřejnosti (rodiče žáků 5. ročníku základního vzdělávání) v rámci projektu Kompetence III, aktivity Překonávání školního neúspěchu v ČR. Podklady pro zpracování technické zprávy poskytl dodavatel.

Terénní sběr dat

Terénní sběr dat se uskutečnil ve dnech 14. 8. 2013 až 13. 9. 2013. V rámci sběru dat proběhly dvě vlny výběru. První vlna probíhala 14. 8. až 26. 8. 2013, dotazováno bylo 520 rodičů. Druhá vlna (dovýběr) probíhala 3. 9. až 13. 9. 2013 a dotazovalo se 85 rodičů. Celkem se výzkumu účastnilo 133 tazatelů. Dovýběr byl proveden kvůli naplnění velikosti vzorku. Pro tazatele bylo totiž obtížné cílové respondenty najít (*viz závěrečný oddíl Poznámky ke sběru dat*).

Fáze 1 – základní sběr

14. 8. – 26. 8. 2013, bylo nasbíráno 520 dotazníků.

Sběru se účastnilo 110 tazatelů.

Fáze 2 – dovýběr

3. 9. – 13. 9. 2013, bylo nasbíráno 85 dotazníků.

Sběru se účastnilo 23 tazatelů.

Zpracování dat

Dotazníky byly dvojitě nahrány. Nahraná data byla verifikována prostřednictvím logických kontrol. Datový soubor SPSS byl opatřen českými popisky.

Výstupem z výzkumu je:

- datový soubor SPSS,
- frekvenční tabulky ve formátu MS Excel a PDF,
- tato technická zpráva.

Čištění dat:

V datové matici byly doplněny následující údaje:

- doplnění proměnných a kódů pro „neví, neodpověděl“, kód 99
- chybějící odpovědi nahrazené za „neví, neodpověděl“, kód 99

Byly provedeny základní logické kontroly a kontroly konzistence dat.

Metodika

Cílová skupina

Cílovou skupinou šetření jsou rodiče žáků, kteří ve školním roce 2012/13 absolvovali 5. třídu.

Technika sběru

Osobní dotazování (FtF) pomocí tištěného dotazníku (PAPI) navrženého a schváleného zadavatelem.

Velikost výběrového souboru, výběrový způsob

Výzkum byl proveden na vzorku **605 respondentů** – rodičů žáků, kteří absolvovali 5. třídu ve školním roce 2012/13. Respondenti byli vybráni kvótním způsobem. Výzkumu předcházela pilotáž dotazníku na sedmi respondentech splňujících kritéria výběru. Původně se uvažovalo o pilotáži na třiceti respondentech, nicméně vzhledem k časové tísní byl soubor respondentů snížen. Vzhledem k tomu, že se postřehy respondentů shodovaly a opakovaly, zastáváme názor, že zmenšení rozsahu pilotáže nesnížilo kvalitu přípravy šetření. Tuto skutečnost potvrzují i reakce tazatelů (viz *Poznámky ke sběru dat*). S výsledky pilotáže byl zadavatel seznámen a zjištěným výhradám přizpůsobil formulaci otázek a celkovou koncepci dotazníku.

Při tvorbě kvót pro regionální strukturu souboru ppm factum research s. r. o. vycházelo z údajů ČSÚ. Na základě statistických údajů vztahujících se k počtu obyvatel ve věkových skupinách v regionech byly stanoveny kvóty pro výběrový soubor rodičů dětí 5. tříd. Kvóty byly ve výzkumu dodrženy, viz následující tabulky.

Kvóty – region

	Cílová skupina	Výběrový soubor
Hlavní město Praha	9	10
Středočeský kraj	12	10
Jihočeský kraj	6	6
Plzeňský kraj	5	6
Karlovarský kraj	3	3
Ústecký kraj	8	9
Liberecký kraj	4	5
Královéhradecký kraj	5	6
Pardubický kraj	5	6
Kraj Vysočina	5	5
Jihomoravský kraj	11	11
Olomoucký kraj	6	6
Zlínský kraj	6	6
Moravskoslezský kraj	12	13

Kvóty – velikost místa bydliště

	Cílová skupina	Výběrový soubor
do 4 999	39	39
5 000–19 999	21	21
20 000–99 999	20	19
přes 100 000	20	21

Popis výběrové procedury

Tazatelé byli vybráni na základě kvót. Poštou obdrželi vytištěné prázdné dotazníky a záznamové archy pro sběr kontrolních údajů. Tazatelé se dotazovali v místě bydliště. Respondenty tazatelé sami vyhledávali na základě zadání (rodiče žáků, kteří ve školním roce 2012/13 absolvovali 5. třídu).

Organizace terénního sběru dat

Sběr dat byl organizován tazatelskou skupinou (terénní oddělení) centrálně ze sídla společnosti ppm factum research s. r. o. Odpovědný pracovník ppm factum research s. r. o. byl v neustálém kontaktu s tazateli a řešil problémy, které se v průběhu terénního šetření vyskytly (výpadek tazatele apod.).

U kvótní výběrové procedury není možné sledovat *non-response rate*, tedy míru odmítnutí. Není tedy možné určit, kolik respondentů museli tazatelé oslovit k získání jednoho rozhovoru. Můžeme si ale pomoci porovnáním počtu rozdaných a počtu navrácených dotazníků. Pro základní fázi sběru dat bylo distribuováno 752 dotazníků. Vyplněných se vrátilo 605, tedy 80 %.

Kontrola**Tazatelská síť a kontrola její činnosti**

Kontrola práce tazatelů probíhala interní formou dodavatele a zároveň formou sbírání kontaktů na respondenty pro ověření uskutečněných rozhovorů.

Kontrola pořizovaných dat

Dotazníky byly vizuálně kontrolovány ihned po doručení. Další kontrolu dotazníků prováděl kodér, kontroloval dodržování filtrů a hodnotil práci tazatele. Provedeno bylo dvojí nahrání dat (tzv. duple-punching) – data byla do databáze nahrána nezávisle na sobě 2x, obě nahrání byla porovnána a rozdíly opraveny podle skutečného záznamu v dotazníku. Při nahrání dat se standardně kontrolují povolená maxima a minima u každé otázky. Některé filtry v dotazníku byly podrobeny logické kontrole při zpracování dat pomocí specializovaného statistického softwaru SPSS.

Poznámky ke sběru dat

Dodavatel uvedl připomínky k termínu sběru dat. Tazatelům se respondenti sháněli celkem obtížně. Během první vlny dotazníky vrátilo zhruba 16 % tazatelů s tím, že nemohou najít vhodného respondenta. To byl také důvod pro realizaci dovýběru. Tazatelé si často stěžovali na nevhodnost termínu sběru dat – byla doba prázdnin a dovolených. Tazatelé se v období sběru také nemohli obrátit s prosbou o pomoc na školy apod.

Se samotným dotazníkem neměli respondenti ani tazatelé žádný problém.

Zpráva o výsledcích výzkumu postojů rodičů žáků 5. ročníku k otázkám spravedlivého přístupu ke vzdělávání a překonávání školního neúspěchu

Výpočty

Překonávání školního neúspěchu v České republice

KOMPETENCE III

*Realizace mezinárodních výzkumů v oblasti celoživotního
učení a zveřejnění jejich výsledků*

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Popisné údaje – relativní zastoupení (četnosti)**Pohlaví**

Dívka	54,2
Chlapec	45,8
Celkem	100,0

Dítě, které ukončilo pátý ročník, je z dětí ve Vaší domácnosti:

nejstarší	56,4
druhé	33,4
třetí	8,9
čtvrté nebo mladší	1,3
Celkem	100,0

Škola, do které Vaše dítě do konce června chodilo, je:

ZŠ (1.–9. třída)	88,3
ZŠ pouze s 1. stupněm (1.–5. třída)	11,1
ZŠ speciální (pro žáky se zdravotním nebo s lehkým mentálním postižením)	0,7
Celkem	100,0

Škola, do které Vaše dítě do konce června chodilo, je nejbližší (spádová)?

Ano	87,1
Ne	12,9
Celkem	100,0

Změnili jste záměrně školu v průběhu docházky dítěte?

Ano	7,4
Ne	92,6
Celkem	100,0

**Kolikrát týdně Vaše dítě navštěvovalo
zájmové kroužky?**

Nenavštěvovalo žádný kroužek	19,5
1x týdně	28,9
2x týdně	27,8
3x týdně	18,7
4x týdně a více	5,1
Celkem	100,0

		Podíl dětí navštěvující daný kroužek ze všech dětí v souboru
Zájmové kroužky	Navštěvovalo pravidelně Vaše dítě sportovní a pohybové aktivity (např. fotbal, tanec, judo)?	61,0
	Navštěvuje pravidelně Vaše dítě jiný oddíl nebo klub (např. skaut, turistický oddíl)?	15,9
	Navštěvovalo pravidelně Vaše dítě jazykový kurz?	16,9
	Navštěvovalo pravidelně Vaše dítě jinou zájmovou činnost (např. hudební nebo umělecký kroužek, modelářský kroužek)?	40,5

	Jakou známku mělo dítě v druhém pololetí 5. ročníku z českého jazyka?	Jakou známku mělo dítě v druhém pololetí 5. ročníku z matematiky?
1	35,7	35,0
2	43,5	42,7
3	17,4	19,6
4	3,4	2,7

**Má Vaše dítě samo nějaké zdravotní
postížení (má doporučení poradenského
zařízení)?**

Ano	4,7
Ne	95,3
Celkem	100,0

**Opakovalo někdy Vaše dítě ve škole
ročník?**

Ano	1,7
Ne	98,3
Celkem	100,0

**Dítě žije
v domácnosti:**

S oběma vlastními rodiči	72,4
S vlastní matkou a nevlastním otcem	13,6
S vlastním otcem a nevlastní matkou	1,0
Jen s matkou	12,1
Jen s otcem	1,0
Celkem	100,0

	Jaké je nejvyšší vzdělání otce dítěte?	Jaké je nejvyšší vzdělání matky dítěte?
Základní	1,5	2,7
Střední s výučním listem	37,4	31,1
Střední s maturitou	40,9	46,2
Vyšší odborná škola	3,8	6,8
Vysokoškolské	16,3	13,2

	Co nejlépe vystihuje pracovní situaci otce dítěte?	Co nejlépe vystihuje pracovní situaci matky dítěte?
Pracuje na plný úvazek	83,6	74,7
Pracuje pouze na částečný úvazek	1,0	10,4
Nemá placené zaměstnání	1,3	13,7
Neví, neodpověděl	2,0	0,2
Dítě vychovává jen matka/otec	12,1	1,0

	Který druh práce vykonává otec dítěte?	Který druh práce vykonává matka dítěte ve svých hlavních zaměstnáních?
Vyšší management, ředitel nebo top manažer	2,8	0,3
Střední a nižší management	7,1	3,8
Zaměstnanec v kanceláři, administrativa	6,8	26,1
Zaměstnaný profesionál	10,1	6,8
Profesionál na IČO, OSVČ (poradce, právník...)	5,0	4,0
Podnikatel	11,4	4,1
Zaměstnan v nemanuálních profesích v obchodu a službách	9,1	16,0
Umělec	0,5	0,2
Farmář, zemědělec, rybář	1,5	1,2
Kvalifikovaný manuální pracovník, mistr	23,3	10,9
Nekvalifikovaný manuální pracovník, pomocný dělník	6,6	9,8
V domácnosti		2,3
Na rodičovské dovolené		6,4
Důchodce, nezaměstnaný, právě nepracující	1,3	5,5
Otec/matka dítě vychovává bez partnerky/partnera	12,1	1,0
Jiné	0,7	1,5
Neví, neodpověděl	1,8	0,2

Kolik obyvatel má obec, ve které bydlíte?

Obec s méně než 3 000 obyvatel	27,9
Malé město s 3 000 až 15 000 obyvatel	25,8
Město s 15 000 až 100 000 obyvatel	25,3
Velké město se 100 000 až 1 000 000 obyvatel	11,1
Praha	9,9
Celkem	100,0

Kraj

Praha	9,9
Středočeský kraj	9,9
Jihočeský kraj	6,4
Plzeňský kraj	6,0
Karlovarský kraj	2,8
Ústecký kraj	8,6
Liberecký kraj	4,6
Královéhradecký kraj	5,6
Pardubický kraj	5,6
Kraj Vysočina	5,1
Jihomoravský kraj	11,1
Olomoucký kraj	5,8
Zlínský kraj	6,0
Moravskoslezský kraj	12,6
Celkem	100,0

Výsledky provedených analýz

Lineární regrese – Spokojenost rodičů se školou

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.697 ^a	.485	.482	.450

a. Predictors: (Constant) Rozumíte tomu, podle čeho škola Vaše dítě hodnotí? Jak často Vám škola poskytuje informace o Vašem dítěti, vyjma známek? Myslíte si, že škola, kterou navštěvuje Vaše dítě, je takovou školou, která žákům pomáhá překonat překážky při dosahování lepších výsledků nebo vyššího vzdělání, než měli jejich rodiče? Považujete způsob hodnocení Vašeho dítěte ve škole za spravedlivý?

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	.114	.083		1.366	.172
	Jak často Vám škola poskytuje informace o Vašem dítěti, vyjma známek?	.078	.016	.151	4.854	.000
	Považujete způsob hodnocení Vašeho dítěte ve škole za spravedlivý?	.435	.037	.457	11.847	.000
	Myslíte si, že škola, kterou navštěvuje Vaše dítě, je takovou školou, která žákům pomáhá překonat překážky při dosahování lepších výsledků nebo vyššího vzdělání, než měli jejich rodiče?	.176	.028	.205	6.293	.000
	Rozumíte tomu, podle čeho škola Vaše dítě hodnotí?	.095	.034	.109	2.817	.005

a. Dependent Variable: Jste se školou, kterou Vaše dítě navštěvuje, celkově spokojený/á?

Lineární regrese – aspirace rodičů na vzdělání dítěte

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.726 ^a	.527	.522	.745

a. Predictors: (Constant) Jaké je nejvyšší vzdělání matky dítěte? Kolikrát týdně Vaše dítě navštěvovalo zájmové kroužky? Jakou známku mělo dítě v druhém pololetí 5. ročníku z matematiky? Jaké je nejvyšší vzdělání otce dítěte? Jakou známku mělo dítě v druhém pololetí 5. ročníku z českého jazyka?

Coefficients^a

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	3.511	.212		16.544	.000
Jakou známku mělo dítě v druhém pololetí 5. ročníku z českého jazyka?	-.345	.059	-.250	-5.839	.000
Kolikrát týdně Vaše dítě navštěvovalo zájmové kroužky?	.104	.031	.111	3.376	.001
Jakou známku mělo dítě v druhém pololetí 5. ročníku z matematiky?	-.295	.057	-.217	-5.151	.000
Jaké je nejvyšší vzdělání otce dítěte?	.316	.039	.313	8.176	.000
Jaké je nejvyšší vzdělání matky dítěte?	.092	.042	.086	2.172	.030

- a. Dependent Variable: Jakého vzdělání chcete, aby dosáhlo Vaše dítě, které právě ukončilo pátou třídu?

Pozn.: Znamky prospěchu byly uváděny stejně jako ve školní klasifikaci, tj. 1 = nejlepší známka, 5 = nejhorší známka.

Faktorová analýza – názory na role školy v otázce odstraňování nerovností ve vzdělávání

Nerotované řešení, stanovení počtu faktorů – Kaiserovo pravidlo, 60 % vysvětleného rozptylu

Component Matrix^a

	Component		
	1	2	3
Myslíte si, že škola by se měla snažit překonávat znevýhodnění, které si děti ze sociálně slabých a problémových rodin přinášejí z domova?	.740		
Měla by škola nějak pomoci dětem, jejichž rodina nefunguje tak, jak by měla?	.725		
Myslíte si, že by škola měla pomoci dosáhnout vyššího vzdělání těm žákům, kteří pocházejí ze sociálně slabých rodin (tzn. chudých)?	.717		
Myslíte si, že by se škola měla snažit vycházet vstříc individuálním potřebám jednotlivých dětí, například zvýšením, anebo naopak snížením obtížnosti některých úkolů?	.621		
Myslíte si, že by škola měla rozvíjet a podporovat výjimečné nadání jedince i v rámci širšího kolektivu běžné třídy, kde jsou děti rozmanitých schopností?	.600		
Je podle vás správné, že ze základní školy odcházejí žáci na víceletá gymnázia?		.743	
Souhlasíte se snižováním kapacit přijímaných žáků na víceletá gymnázia?		.714	
Myslíte si, že jsou dnes ke společné výuce všech dětí vytvořeny potřebné podmínky?			.856
Myslíte si, že škola, kterou navštěvuje Vaše dítě, je takovou školou, která žákům pomáhá překonat překážky při dosahování lepších výsledků nebo vyššího vzdělání, než měli jejich rodiče?			.724

Extraction Method: Principal Component Analysis

a. 3 components extracted